

Et lite stykke “funkishistorie” i Folldal

I et veikryss i Folldal, nærmere bestemt tettstedet Grimsbu, ligger en liten bensinstasjon som i all sin enkelhet representerer en viktig del av vår historie. Den er et godt eksempel på “funkisstil”, eller funksjonalismen i arkitekturen, og det er nettopp det enkle ved den som bærer så mye mening.

*Funkisstilen,
– ikke egentlig en stil (?)*

Ordet “funksjonalismne” sier i seg sjøl en del om meningsinnholdet i “funkisstilen”. De praktiske aspektene skulle være framtreddende, og ikke de stilmessige. Det skulle være funksjonelt. Etter

opphavsmennenes hensikt, skulle heller ikke funksjonalismen egentlig være en stilretning i arkitekturen. Poenget var nettopp at funkisbygg skulle være frie for stilelementer og den lukseriøse skjønnhet som bare et privilegert fåtall hadde tilgang til. Stilriktig arkitektur og interiør var noe som hadde skilt klassene fra hverandre. Bare de rike hadde råd til å bo i flotte hus og ha moteriktig møblement. Å kunne følge trendene ble dermed uttrykk for rikdom, og stilepokenes skjønnhetsbegreper kunne ses som symboler på overklassens fortrinn og makt.

Det ble ikke så populært med bolig-hus i den opprinnelige funkisstilen,

som stort sett var arkitekttegna bygg i mur. På 50-tallet spredte likevel funksuttrykket seg betraktelig. Da ble det bygget mange boliger i en slags kryssning av arkitektfunksjonalisme og folkelig byggeskikk. De var som oftest trehus bygget av lokale håndverkere, men som brøt med det tradisjonelle blant annet ved at det ble plassert vinduer i hjørnene. Hjørnevinduene viste at huset ikke var laftet, og var det tydeligste uttrykket for at huset var moderne. Bensinstasjoner i funkisstil var utbredt. På 50-tallet og ei tid utover ble det bygget mange bensinstasjoner rundt i distriktene. Stasjonen i Grimsbu er et meget godt eksempel på funkisstil. Den ble ikke bygget før 1955. Likevel representerer den mange av de tankene og verdiene som ble nedfelt i funksjonalismen 25 år tidligere.

Funksjonalismens sosiale program

Funksjonalismen kom til Norge i 1930. Da var arbeiderklassen vokst til en ganske betydningsfull samfunnsgruppe. I tida før første verdenskrig hadde klasseforskjellene vært veldig tydelige, – en velstående borgerklasse var i samfunnsteten. Rundt 1930 var sosialismen i framvekst, og det skulle bli mer likhet og bedre vilkår for folket. Det var ikke bare de “lavere” samfunnsklassene selv som kjempet for det. Målet for mange i “den intellektuelle eliten” var en verden uten klasseforskjeller. Blant disse var en del arkitekter. Gjennom å skape en arkitektur som var fri for stilelementer, mente de at de bidro til å fjerne symboler på makt og overklasse i samfunnet. Funksjonalismens formuttrykk skulle spre likhetsbudskapet. En annen viktig del av funksjona-

lismens sosiale program var å skape sunne og hygieniske boliger for folket, med mye lys og luft. Hjemmet skulle også bli praktisk med enkle, lette og “stilfrie” møbler, og nye hjelpemidler. På denne tida betraktet man teknologisk utvikling som løsninger på problemer med fattigdom og nød. Det ville blant annet bidra til å avskaffe hardt kroppsarbeid og en undertrykt arbeiderklasse. Dette var tanker som hadde sitt utspring ute i Europa, og som ble utbredt i og utover vår verdensdel.

Det er kanskje ikke så rart at dette tankegodset fikk sterkere allmenn betydning etter krigen enn da det først ble til. Krigen hadde satt en stopper for mye av samfunnsutviklinga, og i etterkrigstida måtte samfunnet bygges opp igjen. Etter noen år begynte optimismen å bre seg igjen. Etter hvert kunne utviklinga dreie seg om mer enn reparasjon etter ødeleggelse. Dette var også ei tid for demokratisering. Var ikke Norge et demokratisk samfunn allerede før krigen? Demokratiseringa handlet ikke bare om rett til politisk innflytelse. I tida etter krigen og fram mot 70-80-tallet dreide det seg også om alles rett til et godt liv. Det handlet om retten til komfort og trivsel, - til noe mer enn livsnødvendigheter. Demokratiseringa og utviklinga av Norge handlet da også om modernisering av utkantene. Teknologiske hjelpemidler og det moderne samfunnets goder ut til alle!

Funkis-bensinstasjonen i historien

Etter krigen var alt nytt kjærkomment, som bilen. I krigsåra var det bensinmangel og rasjonering. Også åra etter

krigen var prega av varemangel og restriksjoner på kjøp, men mot slutten av 50-tallet ble det lettere å få kjøpe bil. Antallet biler økte betraktelig, og det samme gjorde bensinsalget. Veinettet ble utvida, og det ble bygget bensinstasjoner i alle trafikksentra.

I Grimsbu hadde det vært salg av bensin også før krigen. Olaf Rønning (f. 1885, d. 1953) hadde landhandel der. Det var vanlig tidligere på 1900-tallet at bensin ble solgt fra pumper utenfor landhandelen. I 1955 bygget Magne og Kåre Rønning, sønnene til Olaf, en egen stasjonsbygning. Til tider drev Magne både bensinstasjon og landhandel. Norol, tidligere Norsk Brændselolje, drev bensinstasjonen i mange år, men la ned i 1986. Magnes sønn Odd, som hadde tatt over i 1981, sto da for eget anlegg og drift. I 1997 ble det slutt på bensinsalg der.

Hva skjedde med bensinstasjonene på 90-tallet? På en måte er vi tilbake der vi begynte; på de nye stasjonene er bensinen igjen blitt en attåt næring for dagens landhandel, storkiosken. Samtidig har utviklinga snudd. Tidligere var det mange små stasjoner, som var med på å tillegge små steder betydning. I de siste årene er stasjonene blitt større og langt færre, og mye mer prangende ... Disse tiårene på 1900-tallet var kanskje de eneste med bensinstasjoner som selvstendig bygningstype. Funkisstasjonene var ei tid så mange at de ble tatt som en selvfølge. Nå er det nesten ingen igjen.

Funkisstasjonene er også blitt sett på som stygge av mange. Generelt er ikke den opprinnelige funkisstilen så populær. Hvorfor lyktes den ikke bedre? Kanskje fordi den var del av et pro-

gram fra datidens samfunnsledelse, som misforsto skjønnhetsbegrepet mening for folk flest. Det var kanskje nettopp at slike funkisbygg var blottet for prydelementer, og at de virket for kalde og nakne i sin enkelhet, som gjorde at de ikke slo an. Til tross for at hensikten var å skape noe som skulle være likt for alle ved å ta bort det som kunne skille, ble det en slags elitestil, - et formuttrykk som sprang ut av en teori. Til og med smak skulle demokratiseres, men det lar seg vel ikke gjøre så lett?

Likevel skjemmer ikke en liten og enkel bensinstasjon ut omgivelsene sammenlignet med de moderne anleggene. Noen synes også at det enkle er det vakreste, og for mange gjør minnene knytta til bygget at det oppleves som pent og kjært. Bensinstasjonen i Grimsbu står der så beskjedent og minner om en tid som er forbi, men som vi ikke bør glemme.

Kilder:

Funksjonalismens sociale program – et etnocentrisk selvbudrag,

Lone Rahbek Christensen 1986.

Bensinstasjonen: en visuell historie,
Alv Skogstad Aamo, 1995

Jorunn Elise Gunnestad
Kulturkonsulent
Folldal kommune
2580 Folldal
epost: jorunn.gunnestad@
folldal.kommune.no